

Utrikesutskottets betänkande.

1981/82: 18

om Turkiet

Motionen

I motion 1980/81:424 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen

1. hemställer att situationen i Turkiet förs fram i FN, Europarådet och andra internationella församlingar

2. begär att den vidtar alla möjliga ekonomiska åtgärder för att försvaga militärjuntan i Turkiet.

Bakgrund

I september 1980 övertog en militärregim makten i Turkiet. Det skedde inte oväntat. Kuppen föregicks av en längre tids oro med inslag av öppet våld och terroraktioner av extremistgrupper. Det är tredje gången under efterkrigstiden som ett militärt maktövertagande äger rum i Turkiet.

Turkiet tillhörde demokratiernas krets i Europa. Landet är en av de ursprungliga medlemmarna av Europarådet, den organisation som upprättades för att främja mänskliga rättigheter och grundläggande friheter i Europa och som enligt sina stadgar bara kan omfatta demokratier.

Det är därför naturligt att Europarådet särskilt sysselsätter sig med situationen i Turkiet och försöker verka för en återgång till ett demokratiskt styrelseskick i landet.

Europarådets parlamentariska församling uppmanade i en resolution redan den 1 oktober 1980 Turkiet att återgå till demokrati och att respektera mänskliga rättigheter. Vid Europarådets ministerkommittés möte den 16 oktober framhöll utrikesminister Ola Ullsten, som utöver den turkiske representanten var ende talare under ifrågavarande dagordningspunkt, att en stat utan ett demokratiskt valt parlament inte kunde ha någon plats i Europarådet.

Situationen i Turkiet har därefter, på svenskt förslag, vid varje sammanträdestillfälle uppförts på ministerkommitténs dagordning. I den parlamentariska församlingen har frågan ständigt stått på dagordningen sedan kuppen.

Under mötet i maj 1981 med den parlamentariska församlingen beslutades att de turkiska representanterna inte längre skulle få delta i församlingens arbete eftersom det skulle vara regelvidrigt att förlänga deras mandat sedan det turkiska parlamentet upplöstes. Det har varit svårare att få gehör för kraftfulla åtgärder mot militärregimen i Europarådets av regeringsledamöter

sammansatta ministerråd. Under den första perioden efter kuppen fanns det bland Europarådets övriga medlemmar och i andra västländer en utbredd föreställning att ett militärt maktövertagande var en av omständigheterna mer eller mindre framtvungad nödvändighet och att den nya regimen, bara den fick någon tid på sig, skulle i handling visa att den förberedde en återgång till demokratiska styrelseformer, såsom skedde vid de tidigare tillfällena.

Den senaste tidens händelse i Turkiet har emellertid fått alltfler att tvivla på militärregimens deklarerade avsikt att vilja återinföra demokratin. Regimen vägrar att fastställa en tidsplan för återgången till parlamentariskt demokratiskt styrelseskick. Partierna har numera formellt upplösts. Ett flertal framträdande politiker och fackföreningsledare har arresterats. Den tidigare premiärministern och ledaren för det republikanska folkpartiet Bülent Ecevit har nyligen dömts till fängelse. Rapporter om tortyr och godtyckliga frihetsberövanden förekommer fortfarande.

Den svenska regeringen har vid Europarådets ministerkommittés möte i november reagerat skarpt mot upplösningen av partierna i Turkiet och mot domen mot Ecevit, samt ifrågasatt den turkiska regeringens vilja att återinföra demokratin.

Den parlamentariska församlingen har för sin del beslutat sända ett av politiska och juridiska utskotten tillsatt underutskott till Turkiet. Underutskottets rapport skulle ligga till grund för en diskussion i församlingen i januari 1982 rörande Turkiets fortsatta ställning i Europarådet. De turkiska myndigheterna har emellertid nyligen förklarat att man p. g. a. arbetsbördan inte kunde ta emot underutskottet som planerat i december 1981. Ny tidpunkt för genomförandet av besöket skulle man kunna meddela först under januari 1982. Vilka konsekvenser detta kan få för Europarådets fortsatta behandling av turkietfrågan är ännu ovisst.

Inom ministerkommittén har ännu inte förts någon diskussion om uteslutning av Turkiet ur Europarådet. Medlemsländerna har hittills inte velat avhända sig den möjlighet till påtryckningar mot Turkiet som ett fortsatt medlemskap i Europarådet trots allt erbjuder. Även andra skäl kan ha medverkat till att några medlemsländer visat begränsat intresse av att situationen i Turkiet ägnas en ingående behandling i ministerkommittén.

Läget i Turkiet har hittills inte behandlats i FN.

Turkiet är också på det ekonomiska området nära förbundet med Västeuropa. Landet är medlem i OECD och har sedan år 1963 ett associationsavtal med Europeiska Gemenskaperna. Till följd av en – även före kuppen – utomordentligt besvärlig ekonomisk situation har inom OECD inletts ett biståndsprogram till förmån för Turkiet. Sverige lämnade år 1979 en obunden kredit på 50 milj. kr. till detta program, vilken i sin helhet har utnyttjats. Under 1980 har Sverige inom OECD:s ram ställt dels en bunden kredit på 20 milj. kr., dels en exportkreditram på 25 milj. kr. till Turkiets förfogande. Innevarande år har på motsvarande sätt en exportkre-

ditram på 25 milj. kr. utlovats. Inget av dessa belopp har emellertid utnyttjats av Turkiet. Norska regeringen har beslutat frysa sitt OECD-bistånd till landet i väntan på klarlägganden i frågan om demokratins återinförande. Även EG-kommissionen håller inne vissa tidigare beslutade krediter till Turkiet.

Utskottet

I motionen föreslås att regeringen tar upp situationen i Turkiet i FN, Europarådet och andra internationella organ samt att ekonomiska åtgärder skall vidtas mot militärjuntan.

Ett självklart forum för behandling av läget i Turkiet är Europarådet och det är också inom denna organistaion regeringen med kraft verkat för att militärregimen i Turkiet skall uppställa en fast tidtabell för återgång till folkstyre. Europarådet har hittills visat tålamod med den nya regimen i syfte att inte försvåra en återgång till demokratiskt styrelseskick. Nu har mer än ett år förflutit efter kuppen och inga påtagliga tecken på en vilja att återupprätta de demokratiska institutionerna har visats. Förföljelserna mot oliktankande har fått allt större omfattning. Tortyr och dödsdomar används i ökad utsträckning. Militärregimen räknar sig till godo att den lyckats begränsa terrorism och öppet våld. Till en del kan detta vara riktigt. Men, den avgörande skillnaden mellan tiden före och tiden efter militärkuppen synes vara att det godtyckliga våldet numera i stället utövas i andra former och av militärregimen själv.

Mot denna bakgrund finns det enligt utskottets mening anledning för Europarådet och särskilt dess ministerkommitté att inta en mer beslutsam attityd mot den turkiska regimen.

Turkiet har självt valt att tillhöra Europarådet och därmed att underkasta sig de principer som gäller för denna organisation. Utskottet anser det därför naturligt att det i första hand är Europarådets möjligheter till påtryckningar mot regimen som bör användas.

Som utrikesminister Ullsten framförde i ett interpellationssvar redan för ett år sedan bör inte heller ekonomiska påtryckningar mot Turkiet vara uteslutna. Utskottet finner det sålunda inte givet att de hittills outnyttjade svenska krediterna till Turkiet i det läge som nu uppkommit också bör få tas i anspråk av Turkiet.

Med hänvisning till det ovan anförda får utskottet anse motionen besvarad.

Utskottet hemställer

att riksdagen förklarar motion 1980/81:424 besvarad med vad
utskottet anfört.

Stockholm den 8 december 1981

På utrikesutskottets vägnar

GERTRUD SIGURDSEN

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Gertrud Sigurdson (s), Sture Palm (s), Linnea Hörlén (fp), Olle Göransson (s), Ingrid Sundberg (m), Mats Hellström (s), Gunnel Jonäng (c), Per-Olof Strindberg (m), Jan Bergqvist (s), Sture Korpås (c), Carl Lidbom (s), Axel Andersson (s), Sten Sture Paterson (m), Anders Ljunggren (c) och Ulla Orring (fp).